

pavyzdžiai radiokarbono analizei. Gyvenvietės 1 radiokarboninis mėginio amžius: 2430 ± 60 metų, tai yra 490–370 metai pr. Kr. Gyvenvietės 2 radiokarboninis mėginių amžius 2490 ± 40 ir 2500 ± 40 metų, tai yra 530–450 ir 540–460 m. pr. Kr.

Gyvenvietė 3 surasta toliau žvalgant po vandeniu aplink pusiasalį. Ji yra apie 100 m į V nuo gyvenvietės 2, įlankėlėje, 50 m į V nuo pusiasalio, 20 m nuo ežero kranto.

Ji žymiai menkesnė nei pirmosios dvi. Po vandeniu pastebėtos kelios dešimtys padrikai išsibarsčiusių poliukų maždaug 10×10 m dydžio plote. Poliai tokie patys kaip ir gyvenvietėje 2, tačiau jie nesudaro aiškių konstrukcijų, čia nerasta keramikos.

Šios gyvenvietės yra pačios ankstyvojo geležies amžiaus pradžios, šiek tiek vėlyvesnės, nei buvo iš pradžių spėta pagal radinius ir keramiką, priklausančią Brūkšniuotosios keramikos kultūrai. Šiuo laikotarpiu didžioji dalis archeologijos paminklų, reprezentuojančių Brūkš-

niuotosios keramikos kultūrą, koncentruojasi ežeringame Šiaurės rytų Lietuvos regione. Geležies amžiaus pradžioje atsiranda pirmieji piliakalniai, tuo tarpu rastosios gyvenvietės atstovauja kitai archeologijos paminklų grupei, egzistavusiai šalia šių piliakalnių. Funkcionaliai, kaip ir piliakalniai, jos galėjo atlikti gynybinį vaidmenį. Analogiškos polinės gyvenvietės Europoje yra siejamos su gyvulininkystės intensyvėjimu.

UNDERWATER ARCHAEOLOGICAL EXPLORATIONS OF ANCIENT SETTLEMENTS 2 AND 3 IN THE LUOKESAI LAKE (MOLĖTAI DISTRICT)

In 2001 in the Luokesai lake (Molėtai district) two pole settlements were discovered. In one of them (settlement 2) there were remains of wooden structures, sherds of plastic ceramics. The settlements are attributed to the Brushed Pottery culture. The radiocarbon date of settlement 2 is $2490-2500 \pm 40$ B.P.

MERKINĖS LAIVO POVANDENINIAI ARCHEOLOGINIAI TYRIMAI

Zenonas BAUBONIS, Andrzej KOLA, Wojciech SZULTA

Merkinės laivo liekanos (pažymėtos indeksu WM – 1) surastos Nemuno upės dugne, 570 m į ŠV nuo tilto per Nemuną, 40 m į V nuo dešiniojo Nemuno kranto, 22 m į ŠV nuo R Nemuno salos kampo, 1,5 m į Š nuo salos kranto, 1,5 m gylyje.

Pirmi duomenys apie laivą gauti 1992 m. Tada surasta 14,1 m ilgio, 2,75 m pločio smėliu ir dumbly apnešta laivo dalis. Kadangi dėl karštos vasaros Nemu-

nas buvo labai nusekęs, dalis laivo buvo atsidūrusi krante, čia mėginta atlikti bandomuosius kasinėjimus – atkastas vienas špantas. Žvalgydamas laivo liekanas archeologas E. Svetikas suskaičiavo 14 špantų, išsidėsčiusių 67–142 cm tarpais. 2000 m. atliekant inventorizaciją laivo būklė buvo pakitusi. Jis gulėjo upės dugne, 1,6 m gylyje, apneštas upės žvirgždu. Iš žvirgždo kyšojo 6,61 m ilgio ir iki 2,53 m

pločio laivo dalis. Išlikę keturi špantai, pritvirtinti prie septynių borto lentų. Rytinė laivo dalis įsiraususi į gruntą, čia kyšojo dar dvi paplautos borto lentos. Kadangi Nemuno srovė ir ledonešiai smarkiai kenkė laivui, nuspręsta jį iškelti.

2001 m. laivo liekanos naudojant ežektorių buvo visiškai atplautos nuo upės sąnašų. Atplovus laivą, jo liekanos po vandeniu nutemptos maždaug 20 m prieš srovę, prie salos ŠR galo, kur gylis tesiekia 40 cm ir nėra srovės, tam, kad būtų galima atlikti matavimus.

Iš laivo išliko tiktai 770 cm ilgio priekinė dugno dalis, maksimalus išlikęs plotis – 221 cm. Iš viso yra 9 dugno lentos, 4 špantai, 66 sujungimo kaiščiai (51 iš jų špante) ir 159 kabės. Šalia antrojo španto pritvirtintas trikampio formos stepsas – stiebo lizdas.

Laivo dugno lentos pušinės, vidutiniškai 20 cm pločio, 5 cm storio, iš vidinės pusės tarpusavyje „susiūtos“ 3,7 cm ilgio, 1 cm pločio geležinėmis kabėmis. Kabių prikalta gana tankiai, kas 8–10 cm. Tarpai tarp borto lentų užsandarinti samanomis ir siauromis medienos atraižomis. Špantai ažuoliniai, stačiakampio pjūvio, 14x12 cm skersmens, prie kiekvienos borto lentos pritvirtinti dviem mediniais 2,8 cm skersmens kaiščiais. Špantų apatinėje plokštumoje, besijungiančioje su borto lentomis, 15–20 cm tarpais padarytos 3x3 cm dydžio išpjovos. Šios išpjovos sutampa su dugno lentų sujungimo siūlėmis.

Stepsas pritvirtintas pačiame laivo priekyje, prie antrojo španto, su dugno lentomis sujungtas dviem kaiščiais. Jis – 60 cm ilgio, per vidurį – 22 cm pločio, kraštuose – 8 cm pločio, 6,5 cm aukščio. Stepso viduryje išpjauta 12,8 cm dydžio

stačiakampė skylė, į kurią įstatomas stiebas.

Atlikus matavimus, keturių narų komanda nuvilko laivą aukštyn upe iki Merkinės tilto per Nemuną. Kranu laivas buvo iškeltas ir transportuojamas sunkvežimiu.

Pagal išlikusias ir fiksuotas WM–1 laivo liekanas galima tvirtai teigti, kad tai – plokščiadugnis upinis laivas, priskiriamas **Prahm** (vok. *Prahm* – krovininė valtis) laivų kategorijai. Paprastai tai plokščio dugno, žemų bortų ir didelės keliamosios jėgos laivai, primenantys keltus, kurių vienintelė paskirtis yra krovinių gabenimas. Dažnai tokie laivai turėję vieną nedidelį stiebą, kurio burė atlikdavo daugiau pagalbinį vaidmenį valdant laivą.

Merkinės laivo liekanos priklauso šių laivų lietuviškajam analogui – vytinei. Laivo tiksliam datavimui jokių artefaktų nerasta, tiksliai datuoti galima tiktai paėmus medienos pavyzdžius dendrochronologijai. Pagal ikonografinę medžiagą (stiebo poziciją ankstyvesniuose ir vėlyvesniuose piešiniuose) ir istorinius šaltinius, galėtume laivą datuoti XVII a. Jis greičiausiai sudužo, nešamas sraunios srovės į salą ar užplaukė ant čia galėjusios būti seklumos – nuskendo ir buvo paliktas. Kadangi upėje gylis nedidelis – krovinyš ir vertingi daiktai buvo surinkti paliekant laivą.

UNDERWATER ARCHAEOLOGICAL EXPLORATIONS OF THE MERKINĖ BOAT (VARĖNA DISTRICT)

The remnants of a wooden boat were found at the bottom of the Nemunas River in 1992. In 2001 the remnants of the boat were washed from dirt and lifted up. The flat-bottomed goods transporting boat is dated to the 17th century.

Merkinės laivo iškėlimas.
Uplifting of the Merkinė ship.